

Иновацион иқтисодийни ривожлантиришда суғурта фаолиятининг тутган ўрни

М.С.Хамроев., П.Ш.Усмонов

Мамлакатни модернизация қилиш шароитида кичик ва хусусий бизнесни ривожлантириш, тадбиркорлик субъектлари учун қулай шарт-шароитлар яратишда суғурта фаолияти субъектларининг ўрни бениҳоя катта бўлмоғи лозим. Бошқачароқ таъриф берадиган бўлсак, иқтисодийни янада эркинлаштириш жараёнини тегишли бозор инфратузилмаси, яъни банк-молия тизими, лизинг, аудиторлик, суғурта, инжиниринг ва бошқа тузилмаларни ривожлантирмасдан туриб амалга ошириш мумкин эмас. Статистик маълумотларга кўра, мамлакатимизда бугунги кунда 30 дан ортиқ суғурта компанияси фаолият юритмоқда. Соҳага оид қонунчиликнинг такомиллашиб боришида йирик анжуманлар, кўргазмалар, ташкил этилаётган семинар ва ўқув машғулотларида бу борадаги ютуқ ҳамда камчиликлар таҳлил қилиб борилаётгани ҳам ёрдам бераётир. Уларда мамлакатимиз ва хорижлик мутахассислар соҳадаги янгиликлар, тармоқни ривожлантириш истиқболлари, мамлакатимиз иқтисодийни сармоялашда суғурта бозорининг аҳамиятини кучайтириш масалалари бўйича тажриба ва фикр алмашмоқда, ҳаётни суғурталаш бозорини ривожлантириш, мамлакатимиздаги молия, тадбиркорлик ва банк фаолиятига оид таваккалчиликлар билан боғлиқ масалалар муҳокама қилинмоқда.

Мамлакатимизда кечаётган ижобий ўзгаришлар суғурта бозори иштирокчилари фаолияти мисолида ҳам яққол намоён бўлаётгани бугун юртдошларимиз эътироф этишмоқда. Масалан, “Ўзагросуғурта” акциядорлик жамияти тақдим қилган маълумотларга назар ташлайлик. Жамият тизимида суғурта даъволарни кўриб чиқишни такомиллаштириш ҳамда мижозларга етказилган зарарни тез муддатда тўлаб бериш самарадорлиги доимий равишда ошириб борилмоқда. 2017 йилда жами 96,7 миллиард сўмлик суғурта тўловлари амалга оширилган. Ялпи суғурта мукофотлари тушуми 133,8 миллиард сўмни ташкил этган. Шу жумладан, аҳоли суғуртаси тури бўйича 46,1 миллиард сўм, қишлоқ хўжалиги суғуртаси турлари бўйича 37 миллиард сўм суғурта мукофотлари тушумига эришилди¹. Бундан ташқари, “Ўзагросуғурта” акциядорлик жамияти маҳаллий суғурта бозорида қарийб барча суғурта компаниялари билан чиқувчи ва кирувчи қайта суғурта хизматларини кўрсатиш бўйича ҳамкорлик қилиб келмоқда. Халқаро алоқаларни ўрнатиш масалаларида ҳам бир қатор ишлар амалга оширилган. Қайта суғурта фаолиятини янада ривожлантириш, уни жаҳон стандартларига мослаштириш каби масалаларда чет эл суғурта ва қайта суғурта компаниялари билан яқиндан ҳамкорлик ўрнатилган. Жумладан, Россия, Хитой, Жанубий Корея, Ҳиндистон, Буюк Британия, Германия сингари ривожланган давлатлар қайта суғурта компаниялари ва брокерлари билан алоқалар бор. Аҳоли соғлиғи ёки мол-мулкига бахтсиз ҳодиса

¹ www.mf.uz Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлигининг расмий сайти маълумотлари асосида

оқибатида зарар етганда унга молиявий кўмак бериш ҳам суғурта компаниясининг асосий вазифаларидан бири ҳисобланади. Мижознинг суғурта ҳодисаси юзасидан мурожаатини имкон қадар тез кўриб чиқиб, суғурта қопламасини ўз вақтида тўлаб бериш эса суғурталовчининг нуфузини белгилаб беради. Жорий йилнинг биринчи чораги мобайнида “Ўзбекинвест” экспорт-импорт миллий суғурта компанияси томонидан жами 2594 та суғурта даъвоси кўриб чиқилиб, 6 млрд. сўм суғурта қопламаси тўланганлигини кўриш мумкин. Шундан қарийб 4,6 млрд. сўми юридик шахсларга ажратилган бўлса, 1,4 млрд. сўми жисмоний шахслар улушига тўғри келади. 2018 йилнинг ҳар ойида ўртача 864 та суғурта даъвоси кўриб чиқилиб, асосан, ипотека суғуртаси, транспорт воситаларининг ихтиёрий суғуртаси, мол-мулк суғуртаси, ихтиёрий тиббий суғурта, иш берувчининг фуқаролик жавобгарлигини мажбурий суғурта қилиш шартномалари бўйича қопламалар тўланди. Амалга оширилган қопламаларнинг 72 фоизи ёки 4,3 млрд. сўми ихтиёрий, 28 фоизи ёки 1,7 млрд. сўми мажбурий суғурта турларидан иборат. Жорий йилнинг биргина март ойида содир бўлган суғурта ҳодисалари бўйича берилган даъво аризаларининг кўриб чиқилиши натижасида етказилган зарарларни қоплаш учун миқдорларга 1 млрд. сўмдан ортиқ маблағ тўланган.² Агар уларни тармоқлар бўйича таҳлил қиладиган бўлсак, нефтни қайта ишлаш соҳасида ихтиёрий транспорт воситаси суғуртаси бўйича 177 млн. сўм, темирйўл состави суғуртаси бўйича 156 млн. сўм қопламалар тўланганлигини кўриш мумкин. Ҳозирги вақтда хизмат кўрсатиш сектори нафақат муайян давлат, балки бутун жаҳон иқтисодиётида ҳам муҳим аҳамият касб этади. Хизмат кўрсатиш соҳасини ривожлантириш Ўзбекистон иқтисодиётининг устувор йўналишларидан бири ҳисобланади. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги фармони билан 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг Ҳаракатлар стратегияси бўйича бешта устувор йўналиш қабул қилинди. Ушбу ҳужжат аслида жамиятнинг барча жабҳаларида тизимли ислохотлар учун “йўл харитаси”га айланди. Бугунги кунда хизматлар ва хизматлар соҳаси халқ ҳўжалигининг муҳим тармоқларидан биридир. Давлат томонидан қўллаб-қувватлаш сиёсатини амалга ошириш, республикада хизмат кўрсатиш соҳасини ривожлантиришни рағбатлантириш ҳисобига ижобий натижаларга эришилди. Хизмат кўрсатиш соҳасининг алоҳида аҳамиятга эга бўлиши ва Ўзбекистонда ижтимоий йўналтирилган бозор иқтисодиётини шакллантириш нуқтаи назаридан унинг ЯИМдаги улушини ошириш зарурати бир қатор шартлар билан белгиланади, жумладан, хизмат кўрсатиш соҳасининг кенгайиши ва ривожланиши барқарор иқтисодий ўсиш ва миллий иқтисодиётнинг рақобатбардошлигини оширишга ёрдам беради (айниқса, иқтисодиётнинг юқори технологияли тармоқларида хизматларнинг ўсиши). Ривожланган мамлакатлар ялпи ички маҳсулотида хизмат кўрсатиш соҳасининг улуши 50,0 фоиздан ошади (Жаҳон банкининг 2017 йил 1 январь

² www.mf.uz Ўзбекистон Республикаси Молия вазирлигининг расмий сайти маълумотлари асосида

ҳолатидаги ҳисоб-китобларига кўра, хизмат даромадлари жаҳон ялпи ички маҳсулотининг тахминан 71 фоизини ташкил қилади. Хизмат кўрсатиш соҳасида етакчилик қилаётган мамлакатлар орасида Люксембург – 88,5фоиз, Кипр – 87,9 фоиз, Мальта – 85,7фоиз, Дания – 76,8 фоиз, Испания – 75,1 фоиз, Буюк Британия – 79,9 фоиз, Америка Қўшма Штатлари – 77,7фоиз)³

Хизмат кўрсатиш соҳасини ривожлантириш аҳоли бандлиги масалаларини миллий ва ҳудудий даражаларда ҳал этишга ёрдам беради. Меҳнат сиғими юқори минтақалар мавжудлиги (2017йил маълумотларига кўра, Андижон вилоятида республика аҳолисининг 9,4 фоизи, Наманганда – 8,3 фоизи, Фарғонада – 11,4 фоизи, Қашқадарёда – 9,8 фоизи истиқомат қилади) меҳнат ресурсларини самарали ишлатишни талаб қилади. Иш билан бандликнинг ўсиши хизмат кўрсатиш соҳаси ходимларининг сони кўпайишини талаб қилади. Шу ўринда мамлакатимизда суғурта фаолияти талаб даражасида шаклланмагани, уни шакллантириш ва ривожлантириш ҳамда илмий асосда ўрганиш муҳим ижтимоий-иқтисодий аҳамият касб этадиган масала эканини таъкидлаш ўринли бўларди. Айниқса, иқтисодиёт субъектларининг эркинликлари кенгайиб бораётган, улар томонидан маҳсулот ишлаб чиқариш (иш бажариш, хизмат кўрсатиш)нинг янги турлари ўзлаштирилиши суғурта фаолиятида риск трансферининг илмий-назарий асосларини тадқиқ этиш ва такомиллаштиришга бўлган эҳтиёжни орттирмоқда. Суғурта ишини ривожлантиришда касаба уюшмалари ва суғурталовчилар уюшмалари, суғурта брокерлари, актуарийлари бирлашмалари муҳим ўрин тутди.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

- 1.Шеннаев Х, Халикулова Г, Абдурахмонов Х. Ташқи иқтисодий фаолият суғуртаси.-Т.:Чўлпон,-2014 й.
- 2.Никулина Н.Н. Страховой менеджмент.-ЮНИТИ,2011г.
3. “Суғурта иши” маърузалар матни. Наманган муҳандислик-иқтисодиёт институти, 2005 й.
4. Ўзбекистонда ижтимоий ривожланиш ва турмуш даражаси. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси. – Т., 2017 52-б.
5. Ўзбекистон рақамларда. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси. - Т., 2017. 40 б.

³ Ўзбекистонда ижтимоий ривожланиш ва турмуш даражаси. Ўзбекистон Республикаси Давлат статистика қўмитаси. – Т., 2017 52-б.